

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

Vårdpersonals beskrivning och uppfattning av arbetssättet: Aktivitet på schema för äldre på särskilt boende

Författare: Ann-Sofie Ericsson,
Alexandra Persson

Handledare: Elisabeth Persson

December 2009

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

2009-12-15

Vårdpersonals beskrivning och uppfattning av arbetssättet:

Aktivitet på schema för äldre på särskilt boende

Ann-Sofie Ericsson, Alexandra Persson

Abstrakt

I Lunds kommun har det sedan år 2007 pågått ett projekt inom äldreomsorgen: "Utevistelsens betydelse för hälsan", där ett nytt arbetssätt rörande inplanering och utförande av aktiviteter implementerats. Syftet med denna studie var att kartlägga vårdpersonals beskrivning och uppfattning av att arbeta med inplanering respektive utförande av utevistelse och egen tid för äldre på särskilt boende. Fyra särskilda boenden med 16 avdelningar ingick där ett slumpmässigt urval genomfördes på respektive avdelning. Inklusionskriteriet var att personalen arbetade 75 procent eller mer. Studien var kvantitativ med kvalitativa inslag. Totalt ingick 66 personer i undersökningen. En enkät användes som metod för datainsamling. Resultatet visade att respondenterna överlag hade en positiv inställning till arbetssättet och även uppfattade personalgruppen och cheferna som positiva. Respondenterna upplevde även att den respons de boende visade var positiv.

Nyckelord: Arbetsterapeutiska projekt, arbetsterapi, arbetstillfredsställelse, egen tid, utevistelse, äldreomsorg

Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Författarnas tack

Vi vill tacka Carin Carlquist, Maria Matyas och Annika Jonsson Grahn - projektgruppen för projektet: "Utevistelsens betydelse för hälsan" för att vi har fått tagit del av ert projekt. Vi vill också tacka er för att ni har förmedlat kontakter och har tagit er tid för att besvara de frågor vi haft under studiens gång. Tack till enhetsadministratörerna på respektive boende som förmedlat enkäter, påminnelser samt tackbrev. Tack också till alla er som besvarat enkäten, både under utvecklandet av den samt under studiens gång. Slutligen vill vi tacka vår handledare Elisabeth Persson som med stort engagemang stöttat oss längs vägen.

Ann-Sofie Ericsson & Alexandra Persson

Lund, december 2009

Innehållsförteckning

Bakgrund	5
Syfte	9
Metod	9
Urvalsförfarande	9
<i>Beskrivning av undersökningsgruppen</i>	<i>10</i>
Metod för insamling av information	10
Procedur	11
Bearbetning av insamlad information	12
Etiska överväganden	13
Resultat	13
Inplanering av utevistelse och egen tid	13
Utförande av utevistelse och egen tid	15
Personalens uppfattning av arbetssättet	19
Diskussion	21
Metoddiskussion	21
Resultatdiskussion	23
Referenser	27
Bilagor	
Bilaga 1 - Enkät	
Bilaga 2 - Informationsbrev till undersökningspersoner	

Bakgrund

Vi tror att arbetsterapeuter skulle kunna spela en viktig roll i ett förebyggande arbete för att möjliggöra ett gott åldrande. Arbetsterapeuter skulle på samhällsnivå kunna arbeta för att möjliggöra ett varierat aktivitetsutbud som möter äldres intressen och behov. Ett sådant aktivitetsutbud bör vara tillgängligt för alla äldre som vill delta i olika aktiviteter. Vi tror att ett utökat utbud av aktiviteter för äldre skulle bidra till ökad hälsa och livskvalitet för äldre. Detta bör vara högaktuellt med tanke på att antalet äldre människor i Sverige ökar och troligen kommer att fortsätta öka framöver (Socialstyrelsen, 2005).

I arbetsterapeutiska praxismodeller beskrivs relationen mellan person, aktivitet och omgivning. Hur människors aktivitetsutförande ser ut beror på relationen och interaktionen mellan dessa tre faktorer. Relationen är dynamisk och förändras under livets gång. Aktivitetsutförande är en komplex process där personer uppfyller olika behov och syften genom att interagera med sin omgivning i aktiviteter (Kielhofner, 2008; Townsend, 2002). Aktivitet kan definieras som allt det människor gör för att sysselsätta sig. Dit räknas bland annat att ta hand om sig själv, att njuta av livet och att bidra till den sociala och ekonomiska strukturen i samhället (Townsend, 2002). Aktivitet ger mening åt livet och människan är av naturen en aktiv varelse som formar och formas av sin omgivning (Kielhofner, 2008; Townsend, 2002). Vidare kan aktivitet bidra till en persons känsla av hälsa och välbefinnande (Arnetz, 1985; Lampinen, Heikkinen, R-L., Kauppinen & Heikkinen, E., 2006; McAuley et al., 2000; Reed, 2005; Yuen, Huang, Burkit & Smith, 2008). All aktivitet är däremot inte positiv för hälsa, människors görande kan leda till såväl negativ som positiv hälsopåverkan. För att möjliggöra att åldrandet blir en positiv upplevelse är det nödvändigt att beakta huruvida aktiviteter förser människor med tillfredsställande meningsfull fysisk, mental och social stimulans samt ger möjlighet att möta deras unika behov (Wilcock, 2006). De flesta har ett stort intresse av att fortsätta utföra de aktiviteter de tidigare i livet sysselsatt sig med även då de blir äldre (Wilcock, 2006).

Utevistelse har oftast positiv betydelse för så väl den fysiska som den psykiska hälsan. Positiva hälsoeffekter av att vistas ute kan exempelvis vara förbättrad sömnkvalitet, ökad stresstolerans, främjat socialt liv, motverkad ensamhet, sänkt puls och blodtryck, minskad läkemedelskonsumtion och ökat välbefinnande (Bengtsson, 2003).

En viktig faktor för ett gott åldrande är egenmakt (Bendz, 2005). Det innebär att bli bemött med respekt, bli lyssnad till och bli sedd av andra samt att till den nivå man klarar av tillåtas ha kontroll och vara delaktig. Ericsson (2006) kom i samband med sitt arbete som handlade om att förbättra och förändra arbetssätt med att aktivera personer med demens på äldreboenden fram till att ett personcentrerat perspektiv på aktivering är viktigt. Det innebär att aktiviteter ska vara anpassade efter individen och dennes behov, förmågor och önskemål. I samband med detta arbete myntar hon begreppet ”egen tid”. Hennes definition på begreppet ”egen tid” innebär att man har enskild aktivitet för personer med demens där man utgår från det personcentrerade perspektivet. Under denna ”egen tid”, som planeras och schemaläggs, ska den person i personalgruppen på äldreboendet som är den äldres kontaktperson tillsammans med och med all uppmärksamhet riktad på den äldre personen, göra en aktivitet som den äldre upplever vara en meningsfull aktivitet. Det viktiga under ”egen tid” är inte aktiviteten i sig utan att personen blir sedd och får sin identitet bekräftad. Exempel på aktiviteter som kan utföras under ”egen tid” är att gå till torget, att göra en utflykt med fikakorg, att ta ett fotbad eller att titta på foton. Om den äldre personen inte själv har förmåga att utföra aktiviteter kan de utföras av kontaktpersonen tillsammans med den äldre som deltar genom att vara med och se på (Ericsson, 2006).

I Lunds kommun har det sedan år 2007 pågått ett projekt med fokus på utevistelse och aktivering på äldreboenden: Utevistelsens betydelse för hälsan (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008a; Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008c). Projektet har sin grund i en brukarundersökning som genomfördes år 2005. I denna undersökning framkom att de äldre hade önskemål om att komma ut minst en gång i veckan, att bli erbjudna en mer stimulerande vardag samt att få möjlighet att planera egna aktiviteter tillsammans med personalen på boendena. Projektet har drivits av tre arbetsterapeuter som genom handledning av personal samt föreläsningar haft målsättningen att öka kunskapen hos personalen om vikten av utevistelse samt andra aktivitetens betydelse för hälsan. Utevistelse definieras i projektet som att få komma utanför det hus man bor i och antingen stillasittande eller under promenad få uppleva dofter, ljud och årstidernas förändringar (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008b). Det är viktigt att de äldre kommer ut regelbundet för att utevistelse ska ses som en del av deras vardag (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008b). I projektet har man även använt sig av aktivering i form av ”egen tid”, enligt den definition Ericsson (2006) gav, med undantag av att det inte måste vara kontaktpersonen utan det kan också vara någon annan i personalgruppen, som utför aktiviteten tillsammans med den boende. Målet med projektet är och har varit att de äldre ska

komma ut minst en gång i veckan samt erbjudas "egen tid" två gånger i veckan. För att lyckas med detta och ge de äldres vardag innehåll och struktur ska den äldres kontaktperson planera in dessa aktiviteter, i möjligaste mån tillsammans med den äldre (C. Carlquist, personlig kommunikation, 12 november, 2009). De aktiviteter som utförs signeras samt utvärderas varje månad för att se om förändringar behöver göras (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008a; Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008c). Det som tidigare var ett projekt på de kommunala boendena är nu avslutat och har fortsatt som ett projekt på privata boenden. På de kommunala boendena är arbetssättet implementerat i verksamheten och ingår numera i ett dokumentationssystem som införts i kommunen (Ledningsgruppen, 2007). I dokumentationen ska en genomförandeplan finnas. I denna ska man kunna hitta information om vem den äldre personen är samt vilka intressen han eller hon har. Det ska även finnas information om personens vanor kring aktiviteter och utevistelse (Ledningsgruppen, 2007).

Det finns tre olika typer av särskilt boende i Lunds kommun: äldreboende, demensboende samt trygghetsboende. Samtliga består av lägenheter med gemensamma utrymmen. Särskilt boende är en boende- och vårdform där det hela dygnet finns tillgång till omvårdnad, tillsyn och service efter behov (Lunds kommun, u.å.). Servicen utförs av en undersköterska eller ett vårdbiträde. I deras arbetsuppgifter på ett särskilt boende ingår exempelvis duschning, intimhygien, lyft och matning av de äldre. Även städning, inköp av mat och enklare matlagning är förekommande arbetsuppgifter, precis som att ta prover, kontrollera temperatur och puls samt att biträda vid omläggning av sår (Arbetsförmedlingen, u.å.). För vårdpersonal på särskilt boende i Lunds kommun är numera att planera och utföra utevistelse och egen tid också en del av arbetsuppgifterna.

På äldreboenden får vårdpersonal ofta en långvarig relation till de boende och spelar därför en viktig roll i att ge en god service till dem (Chou, Boldy & Lee, 2002b). God arbetstillfredsställelse hos personalen har troligtvis en positiv återverkan på de boendes trivsel. De boende står oftast i beroendeställning till personalen och är därför sårbara för en dålig kvalitet på vården. Det är därmed extra viktigt att på äldreboenden titta på relationen mellan olika komponenter som kan öka personaltillfredsställelsen (Chou, Boldy & Lee, 2002b). Då personalens arbetstillfredsställelse kan kopplas till boendes tillfredsställelse borde en generell förbättring av organisationen återverka positivt på både personal och boende (Arnetz, 1999). Ökad arbetstillfredsställelse och trivsel ger ökad produktivitet. Detta förklaras med att upplevelsen av att göra en produktiv insats ger ökad självkänsla, uppskattning och

tillfredsställelse av utvecklingsbehov, vilket leder till en positiv arbetstillfredsställelse. Därför är en stimulerande arbetsmiljö av stor vikt (Rubenowitz, 2004). Chou, Boldy och Lee (2002a) fann i sin studie att på äldreboenden består personaltillfredsställelse av fem viktiga faktorer: personlig tillfredsställelse, arbetsbelastning, arbetsklimat i personalgruppen, övning av färdigheter samt yrkesmässigt stöd. Av dessa gav hög arbetsbelastning lägst nivå av tillfredsställelse och gott arbetsklimat i personalgruppen gav högst. En god tillfredsställelse med arbetsklimatet i personalgruppen kan direkt påverkas av yrkesmässigt stöd (Chou, Boldy och Lee 2002b). Ledningen på arbetsplatsen bör därför ta en aktiv roll i att etablera en positiv och stödjande arbetsmiljö. Chefen har en central roll i teamets sammanhållning, i att skapa en stabil och vänskaplig miljö för personalen (Chou, Boldy & Lee, 2002b). Rubenowitz (2004) belyser upplevelsen av att göra en bra insats som en betydande faktor för arbetstillfredsställelse. Speciellt om individen själv bär ansvar för den och ges möjlighet att åtnjuta dess resultat. Kopplat till detta nämner även han chefens roll: då ”betydelsefulla andra” (exempelvis chefer) i en persons omgivning ser ens insatser och på något sätt ger uttryck för uppskattning bidrar det till en positiv upplevelse (Rubenowitz, 2004). För att uppdatera och berika personalen är utbildning och kompetensutveckling viktigt. Med detta följer också en förväntan att personalen sedan klarar av och utför sitt arbete bättre (Chou, Boldy & Lee, 2002b). Utbildning ger kompetens för nya och förhoppningsvis mer stimulerande arbetsuppgifter, varpå det är viktigt att befogenheter ges till dem som utför arbetet. Då arbetsuppgifterna blir mer varierade, brukar positiva samband mellan trivsel och produktivitet kunna ses. Utöver förändring av arbetsupplägg och vidareutbildning är befogenheten att påverka den egna arbetssituationen och att kunna fatta beslut i betydande frågor rörande det egna arbetet en viktig faktor för ett ökat arbetsengagemang och för ett effektivt arbete. Genom att utforma arbetsroller som dels ger möjlighet till växling mellan fysiska och psykiska aktiviteter och dels till växling mellan arbetsbelastning och vila eller återhämtning kan ett behov av egenkontroll och variation i arbetet tillfredsställas (Rubenowitz, 2004).

En vardag med regelbunden utevistelse och meningsfulla aktiviteter är av stor betydelse för äldre. Det är dock något som av vårdpersonal på äldreboenden ofta bortprioriteras. Arbetsuppgifter som basal omvårdnad och hushållssysslor prioriteras ofta före utevistelse och ”egen tid” (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008a). Hur vårdpersonal och arbetsledning förhåller sig gentemot de boende är av stor vikt för att den vård och omsorg som ges ska utgå från individens villkor (Statens Offentliga Utredningar [SOU], 2008:113). Nu när projektet:

”Utevistelsens betydelse för hälsan” är avslutat och ska vara en del i verksamheten är det viktigt att arbetssättet övergått till att vara en naturlig del av vårdpersonalens rutiner för att det ska bli en bestående del i de äldres vardag. Är inte arbetssättet implementerat hos vårdpersonalen och anses viktigt av dem kommer det inte heller de boende till godo. Med grund i detta genomförde vi en studie för att ta reda på hur vårdpersonal på särskilt boende beskriver och uppfattar arbetssättet att planera in och utföra aktiviteterna utevistelse och egen tid.

Syfte

Syftet med studien var att kartlägga vårdpersonals beskrivning och uppfattning av att arbeta med inplanering respektive utförande av utevistelse och egen tid för äldre på särskilt boende.

Metod

Urvalsförfarande

Val av undersökningspersoner gjordes i två steg. I samråd med projektansvariga för projektet: ”Utevistelsens betydelse för hälsan” utsågs fyra, av totalt 14 särskilda boenden, där projektet implementerats. Från dessa fyra särskilda boenden gjordes urvalet. De särskilda boenden som valdes hade samtliga varit med i projektet lika länge samt under en längre tid. Genom detta undveks den eventuella felkällan att personalgrupperna haft olika lång tid i processen att införliva arbetssättet på arbetsplatsen. Totalt ingick 16 avdelningar på de fyra särskilda boendena i studien. Inklusionskriterie för personalen att delta i studien var att de skulle arbeta 75 procent eller mer, vilket gav en möjlig urvalsgrupp på 133 personal. För att få en lagom stor undersökningsgrupp (med tanke på tidsramen för studien) begränsades urvalet till fem personal på varje avdelning, det vill säga totalt 80 personer. Ett obundet slumpmässigt urval (Trost, 2007) gjordes med hjälp av en slumpmässigt generator som gav fem nummer där motsvarande personer på en lista över personalen tillfrågades. Urvalet gjordes för varje avdelning separat. Förfrågan om att delta utfördes av enhetsadministratören på motsvarande boende. Detta förfaringsätt användes för att hålla undersökningspersonerna konfidentiella för studien. Totalt delades enkäter och förfrågan om deltagande i undersökningen ut till 80

personal. Det antal enkäter som besvarades var 68 stycken. Två av dessa togs bort från studien på grund av att anställningsgraden ej var ifylld i den ena enkäten och i den andra enkäten angavs vara 50 procent. Därför ingick inte dessa två i databearbetningen och det externa bortfallet blev därmed 14 personer av de totalt 80 som tillfrågats, vilket innebär en svarsfrekvens på 82,5 procent.

Beskrivning av undersökningsgruppen

Undersökningsgruppen bestod således av 66 personal på kommunala särskilda boenden för äldre som deltagit i projektet: Utevistelsens betydelse för hälsan. Samtliga deltagare arbetade mellan 75 och 100 procent, mer än hälften (n=37) arbetade 90 procent eller mer. Medelvärdet för antal arbetade år (n=65, en person svarade ej) var 11,9 år. Personen som arbetat kortast tid hade arbetat i åtta månader och den som arbetat längst hade arbetat i 31 år. Av undersökningspersonerna (n=65, en person svarade ej) hade 93,8 procent tillsvidareanställning och 6,2 procent visstidsanställning och 90,8 procent hade fått handledning eller utbildning av projektgruppen då projektet pågick. Av samtliga var 64 av deltagarna (97,0 %) kontaktpersoner till någon av de boende på avdelningen där de arbetade.

Metod för insamling av information

Studien genomfördes med en kvantitativ metod med kvalitativa inslag. Denna metod valdes för att kunna göra en kartläggning av vad personalen tycker utifrån ett större urval ur personalen på samtliga boenden som deltagit i projektet: Utevistelsens betydelse för hälsan. Enligt Eliasson (2006) passar kvantitativ metod bra för att nå ut till flera personer och kunna uppskatta vilka synsätt de som ingår i urvalsgruppen har. Insamling av information till studien genomfördes med en enkät. Genom enkäter kan ett stort antal personer ge sitt svar på relativt kort tid (DePoy & Gitlin, 1999) och deltagarna i studien kan själva välja tidpunkt när enkäten ska fyllas i (Eliasson, 2006). Enkäten för studien (se bilaga 1) innehöll specifika frågor med olika former av slutna svarsalternativ, i vissa fall med möjlighet att kunna kommentera svaren. Denna möjlighet tillsammans med två öppna frågor gav ett kvalitativt inslag. Enkäten beräknades ta ca 20 minuter att fylla i.

Om en studie upprepas under samma förhållanden ska den ge liknande resultat för att ha en god reliabilitet (DePoy & Gitlin, 1999). För att det ska vara möjligt har en noggrann beskrivning av studiens genomförande upprättats. I studien har deltagarna anonymt svarat på frågor vid ett tillfälle då de haft tid och lust. Det kan ha minskat risken för yttre påverkan som

exempelvis stress, tidsbrist och inflytande från andra personer. DePoy och Gitlin (1999) belyser vikten av att ta hänsyn till externa faktorer eventuella inverkan på resultatet. Respondenterna är sannolikt mer benägna att svara ärligt då anonymitet brukas menar de. Urvalet gjordes ur en större del av de deltagande boendena där ett mindre antal personal tillfrågats istället för att tillfråga all personal på bara få avdelningar. Det gjordes för att öka studiens externa validitet (DePoy & Gitlin, 1999), och därmed resultatets generaliserbarhet för hela den stora gruppen då en eventuell felkälla i att bara fånga vad som sker på en avdelning elimineras.

Procedur

Kontakt togs med ansvariga för projektet: "Utevistelsens betydelse för hälsan" i Lunds kommun. Ett möte bokades in där det diskuterades olika förslag på vad uppsatsen skulle kunna behandla samt en mer utförlig beskrivning av projektet gavs och material om det lämnades ut av projektgruppen.

En enkät utformades med utgångspunkt i litteraturen vad gäller frågeformulering samt layout (Bell, 2005/2008; Trost, 2007). En provenkät till studien gjordes och efter godkänd VEN-ansökan hölls en träff med en grupp personal från ett av de särskilda boendena som deltagit i projektet: "Utevistelsens betydelse för hälsan" men som inte ingick i urvalet för vår studie. Deltagare till denna diskussionsgrupp valdes ut samt tillfrågades av projektansvariga med tanken att personer med olika bakgrund skulle finnas med. Vid detta tillfälle diskuterades utformningen av och innebörden i frågorna. Målet var att utvärdera huruvida frågorna uppfattades som författarna menat och därmed kunde ge den information som avsågs. Detta gjordes för att höja enkätens validitet och reliabilitet (DePoy & Gitlin, 1999). Korrigeringar av enkäten gjordes utifrån de åsikter som framkom vid detta tillfälle. Därefter lämnades enkäterna till enhetsadministratörerna som i sin tur distribuerade dem till urvalspersonerna tillsammans med ett informationsbrev om studien. Ett informationsbrev lämnades även till verksamhetschefen för boendena som tidigare gett ett muntligt godkännande för studien. En vecka efter att enkäterna delats ut lämnades en skriftlig påminnelse som enhetsadministratören på varje avdelning satte upp på lämpligt ställe. På denna fanns datum för sista inlämningsdag av enkäten. Respondenterna kunde posta enkäterna i bifogat svarskuvert eller lämna tillbaka dem till enhetsadministratören, som lämnade dem vidare till författarna. Genom detta visste en av enhetsadministratörerna att alla på det boendet som denna arbetade på hade svarat på enkäten. Ingen påminnelse gavs på detta boende, istället

skickades ett tackbrev via e-post. Efter sista inlämningsdag förmedlades ett tackbrev även till övriga deltagare via enhetsadministratörerna på respektive boende.

En databas skapades i programmet Statistical Package for Social Science [SPSS] version 14.0 for Windows där värdena från de besvarade enkäterna sedan lades in. Samtliga enkäter fick ett löpnummer. Varje fråga med tillhörande svarsalternativ blev en variabel och till frågor där möjlighet fanns att ge öppna svar kopplades ytterligare en variabel. De data som lades in kontrollerades samtidigt för att minska risk för eventuella fel under inmatningen.

Bearbetning av insamlad information

Det interna bortfallet uppgick till mellan noll och sex personer per fråga. Att inte svara på de öppna svarsalternativen räknades ej som internt bortfall, eftersom de sågs som en möjlighet att komplettera de fasta svarsalternativen. Detta gäller även enkätens två avslutande frågor (se bilaga 1) där respondenterna gav övriga synpunkter angående arbetssättet (n=13) samt gav förslag på hur arbetssättet kan förbättras (n=28). Vid bearbetning av den insamlade informationen användes dataprogrammet SPSS version 14.0 for Windows. Bearbetning av data gjordes med hjälp av deskriptiv statistik genom användning av så kallad frekvensfördelning (DePoy & Gitlin, 1999). Frekvensfördelning användes för att kunna se hur svaren fördelade sig samt vilka som förekom oftast. Den typ av frekvensfördelning som användes var relativa frekvenser, vilket innebär att man får fram antal i procent som har svarat på ett visst sätt, i relation till det totala antalet svar (DePoy & Gitlin, 1999). Svaren på följdfrågorna till de fasta svarsalternativen bearbetades genom att sammanföra synpunkter med indelning efter de kommentarer där likheter sågs. Även kommentarer som enstaka personer tagit upp är inräknade men ej de kommentarer som inte svarar på frågan. Förslag och synpunkter som framkom på de två öppna frågorna redovisas under den rubrik i resultatet som de berör. Jämförelser gjordes mellan de boendes möjlighet till utevistelse respektive egen tid och om personalen anser utförandet vara en självklar del i arbetsuppgifterna. I vilken utsträckning de anser att inplanering och utförande av utevistelse respektive egen tid är en självklar arbetsuppgift jämfördes också.

Etiska överväganden

De frågor som ställdes i enkäten ansågs varken vara av känslig natur eller kränkande karaktär. Deltagandet i studien var frivilligt. Undersökningspersonerna kommer inte att kunna identifieras (konfidentialitet garanteras) och deltagarna kunde därför inte avbryta sin medverkan i studien efter att ha lämnat in en besvarad enkät. Informationen kommer att hållas inlåst under studiens gång och då uppsatsen examinerats att förstöras.

Resultat

Inplanering av utevistelse och egen tid

Majoriteten av respondenterna tycker att planering av utevistelse och egen tid är bra (42,9 %) eller mycket bra (42,9 %). Ingen tycker att det är mycket dåligt, men 14,3 procent anser att det är dåligt att egen tid och utevistelse ska planeras. Drygt hälften av respondenterna (53,3 %) anser inte att arbetet underlättas av planering, resterande (46,7 %) att det gör det.

Kommentarer kring hur planering av utevistelse och egen tid kan underlätta arbetet belyser fyra saker: bättre samarbete, minskad stress, aktiviteterna genomförs samt positiva boende. En person skriver: "Planeringen gör att jag inte kan säga i slutet på veckan att jag hann inte".

Planering tillsammans gör att man arbetar som ett team vilket innebär att man undviker dålig stämning på arbetsplatsen och medför att de boende mår bättre, blir lugnare och får ut mer av dagen, säger någon. En annan svarande belyser att planeringen innebär att de boende vet vad som ska hända under dagen. Respondenterna ger förslag kring hur arbetssättet kan bli bättre, där de som rör planering är av två slag. Vissa menar att planering ska tas bort och att utförandet av egen tid och utevistelse istället ska ske spontant, vilket någon motiverar med att det är människor det handlar om och att dagsform och humör skiftar och inte kan förutses.

Andra ger förslag om att bättre planering borde göras, då det hade förbättrat arbetet. Mer specifika förslag kring hur planeringen kunde struktureras ges: att man planerar för fem till sex veckor framöver i kalendern (precis som det görs för dusch och städ), att man planerar in på schemat för hela perioden direkt, samt att ett schema utvecklas som man har att arbeta utifrån. Ett återkommande förslag till förbättring är också att planering i större utsträckning skulle göras gemensamt i personalgruppen då bättre kommunikation och samarbete personalen mellan anses hade underlättat.

Ungefär två tredjedelar av respondenterna (65,1 %) uppger att de boende är delaktiga i valet av vilka aktiviteter som ska utföras vid egen tid medan 25,4 procent anser att de inte är det. Resterande (9,5 %) anger att de inte vet om de boende är delaktiga eller ej vid val av aktivitet. Då de beskriver hur kan tre sätt urskiljas: de uttrycker själv, tar ställning till personals förslag samt genom boenderåd. Att det är viktigt att de boende får göra saker de tycker om att göra belyses samt att det är viktigt att prata med de boende och uppmuntra dem om de tackar nej till aktiviteter.

Fler åsikter angående inplanering av utevistelse och egen tid presenteras i tabell 1.

Tabell 1 Respondenternas svar angående inplanering av utevistelse och egen tid fördelade i procent på givna svarsalternativ samt antal svarande på följdfråga

	Antal svarande i %			
	Utevistelse		Egen tid	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Inplanering är en självklar del i arbetsuppgifterna	78,1	21,9	76,6	23,4
Svårigheter finns med att kunna planera in	56,3	43,8	30,8	69,2
Om Ja, vilken typ av svårigheter?* n=33/23				

* Delas upp i antal svarande för utevistelse/egen tid

De svårigheter som respondenterna upplever med att planera in utevistelse rör sju saker: personalbrist (22 stycken), tidsbrist, väder, boendes dagsform, oförutsägbara händelser, bortprioritering och dålig kommunikation. En person skriver: ”Olika dagar ser olika ut. Oförutsedda händelser kan inte planeras in. Alltid svårt att veta hur dagen ser ut, exakt. Bättre att bestämma här och nu.” Samma person säger att det är roligare med spontana promenader, vilket denne upplever uppskattas mer av de äldre. De som upplever att det finns svårigheter med att planera in egen tid nämner följande saker: personalbrist (11 stycken), tidsbrist, väder, boendes dagsform och oförutsägbara händelser. Några föreslår att egen tid bör komma spontant när den boende behöver eller önskar det.

Majoriteten av respondenterna (71,9 %) anger att dokumentationen om de boendes intressen används vid planering av aktiviteter för egen tid. Övriga svarar att dokumentationen inte används (12,5 %) eller att de inte vet om den används eller ej (15,6 %). För att förbättra arbetssättet föreslår en person att dokumentationen ständigt ska följas upp och uppdateras.

Utförande av utevistelse och egen tid

Samtliga respondenter tycker att det är mycket viktigt eller viktigt att de boende ska ges möjlighet att komma ut minst en gång per vecka och drygt två tredjedelar av respondenterna tycker att det är mycket viktigt att de boende ska ges möjlighet till egen tid minst två gånger i veckan (se tabell 2).

Tabell 2 Respondenternas åsikter på frågor kopplade till målet att de boende ska komma ut en gång i veckan samt erbjudas egen tid två gånger i veckan. Svar fördelade i procent på givna svarsalternativ

	Antal svarande i %	
	Utevistelse	Egen tid
Möjlighet till aktiviteten finns enligt mål		
Ja, alltid	40,9	26,2
Ja, oftast	37,9	44,6
Ibland	13,6	24,6
Nej, sällan	6,1	3,1
Nej, aldrig	1,5	1,5
Att de boende ska ges möjlighet till aktiviteten är		
Mycket viktigt	72,7	69,7
Viktigt	27,3	28,8
Inte särskilt viktigt	0,0	1,5
Inte alls viktigt	0,0	0,0

Hur respondenterna upplever responsen från de boende vid utförande av aktiviteterna visas i tabell 3.

Tabell 3 Respondenternas svar angående den respons de upplever sig se hos de boende vid och efter utförande av utevistelse respektive egen tid. Svar fördelade i procent på givna svarsalternativ

	Antal svarande i %	
	Utevistelse	Egen tid
Responsen från de boende är		
Mycket positiv	46,8	56,5
Positiv	53,2	43,5
Negativ	0,0	0,0
Mycket negativ	0,0	0,0

Nästintill samtliga tycker att utförande av både utevistelse och egen tid är en självklar del i deras arbetsuppgifter samtidigt som de anser att hinder finns, i högre utsträckning i samband med utevistelse än egen tid (se tabell 4).

Tabell 4 Respondenternas svar angående utförande av utevistelse respektive egen tid fördelade i procent på givna svarsalternativ samt antal svarande på följdfrågor

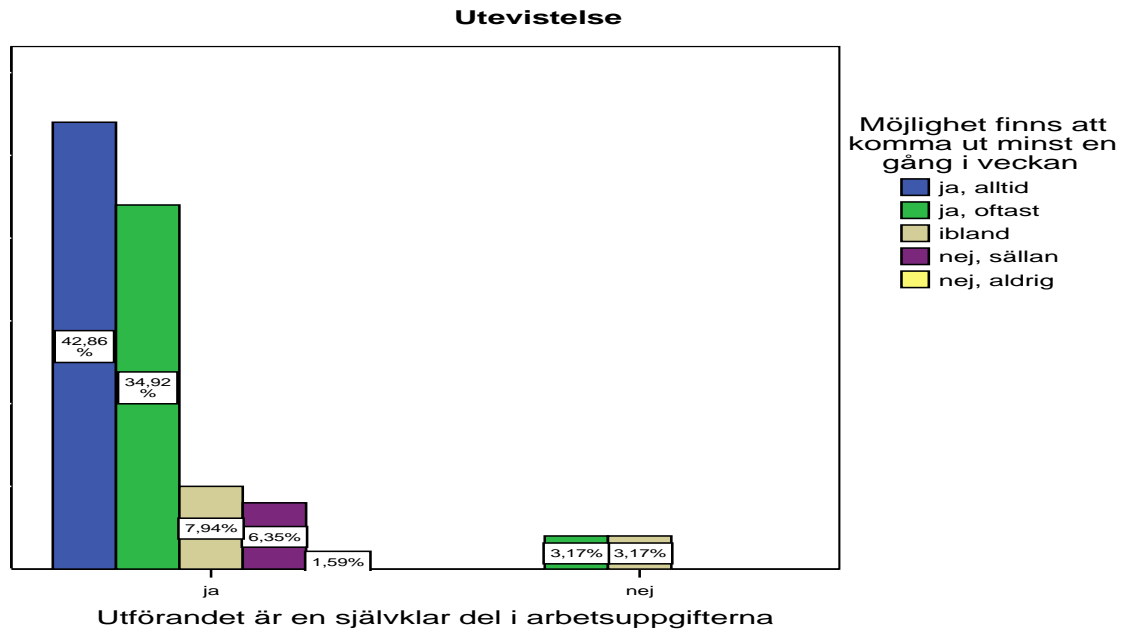
	Antal svarande i %			
	Utevistelse		Egen tid	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Utförandet är en självklar del i arbetsuppgifterna	93,7	6,3	92,2	7,8
Någonting som hindrar möjligheten att utföra finns Om Ja, vilken typ av hinder?*	68,3	31,7	41,3	58,7
	n=43/24			
Någonting som underlättar möjligheten att utföra finns Om Ja, vad?*	69,4	30,6	53,2	46,8
	n=39/29			

* Delas upp i antal svarande för utevistelse/egen tid

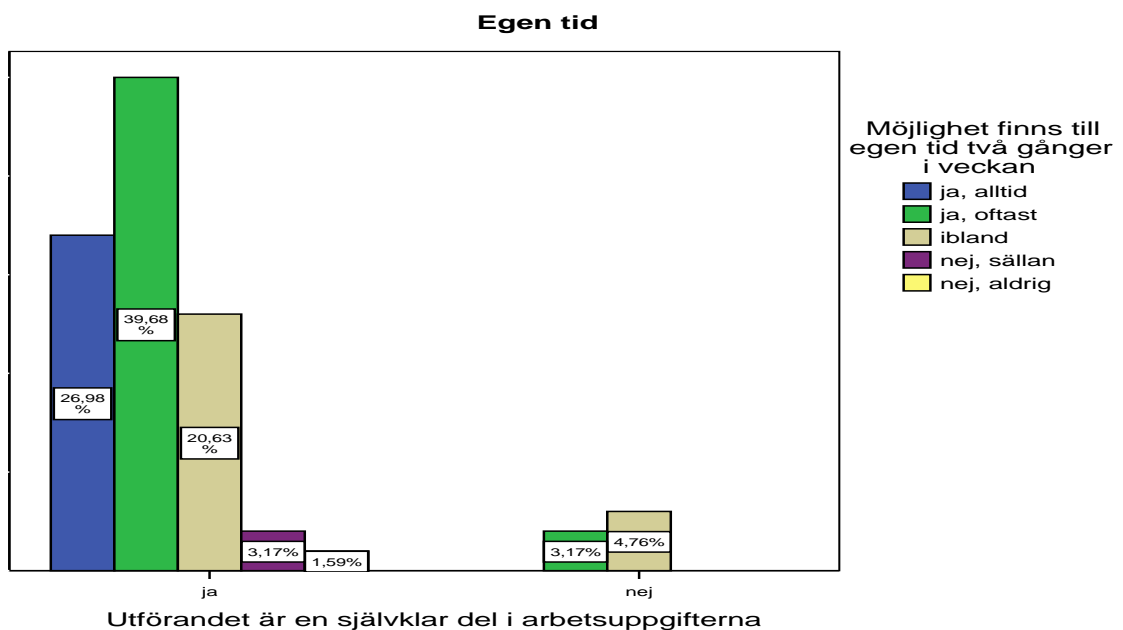
De respondenter som anser att det finns något som hindrar möjligheten att genomföra utevistelse nämner följande tio former av hinder: personalbrist (33 stycken), tidsbrist (14 stycken), oförutsägbara händelser, boendes dagsform, personals ovilja, boendes ovilja, väder, dålig planering och andra arbetsuppgifter. Några poängterar att det är de boendes rätt att få komma ut om de önskar, lika mycket som att de inte ska tvingas till utevistelse om de inte vill. De boendes vilja måste respekteras och man ska inte ta ut dem bara för att det ska se bra ut i statistiken. De respondenter som tycker att hinder finns för att utföra egen tid anger följande sex typer av hinder: personalbrist (20 stycken), tidsbrist (8 stycken), boende avböjer, övrigt arbete, oförutsägbara händelser och ointresserad personal.

Kommentarer om vad som upplevs underlätta möjligheten att komma ut rör elva områden: personaltillgång (21 stycken), tid, boende vill, bra väder, positiv personal, god planering, samarbete, gemensamt mål, anhöriga, tekniska hjälpmedel och spontanitet. Angående ett bra samarbete i arbetsgruppen nämner flera respondenter förståelse för varandra och en positiv inställning och att personalen själv tycker om att vistas ute ses som underlättande. Det som anses underlätta möjligheten att kunna utföra egen tid tillsammans med de boende är följande sex saker: personaltillgång (16 stycken), tid, bra planering, gemensam planering, förståelse, samarbete, gemensamt mål, boende vill samt spontanitet. En person skriver: ”att personalen man arbetar med tycker det är ok dvs. inte tycker man smiter från annat arbete”.

Figur 1.1 samt 1.2 visar att även om majoriteten av respondenterna anser att utförandet av både utevistelse och egen tid är en självklar arbetsuppgift uppnås inte alltid de satta målen. Av respondenterna som anser att det är en självklarhet anger mindre än hälften (se figur 1.1) att de boende alltid får möjlighet att komma ut en gång i veckan och drygt en fjärdedel (se figur 1.2) att de ges möjlighet till egen tid två gånger i veckan.

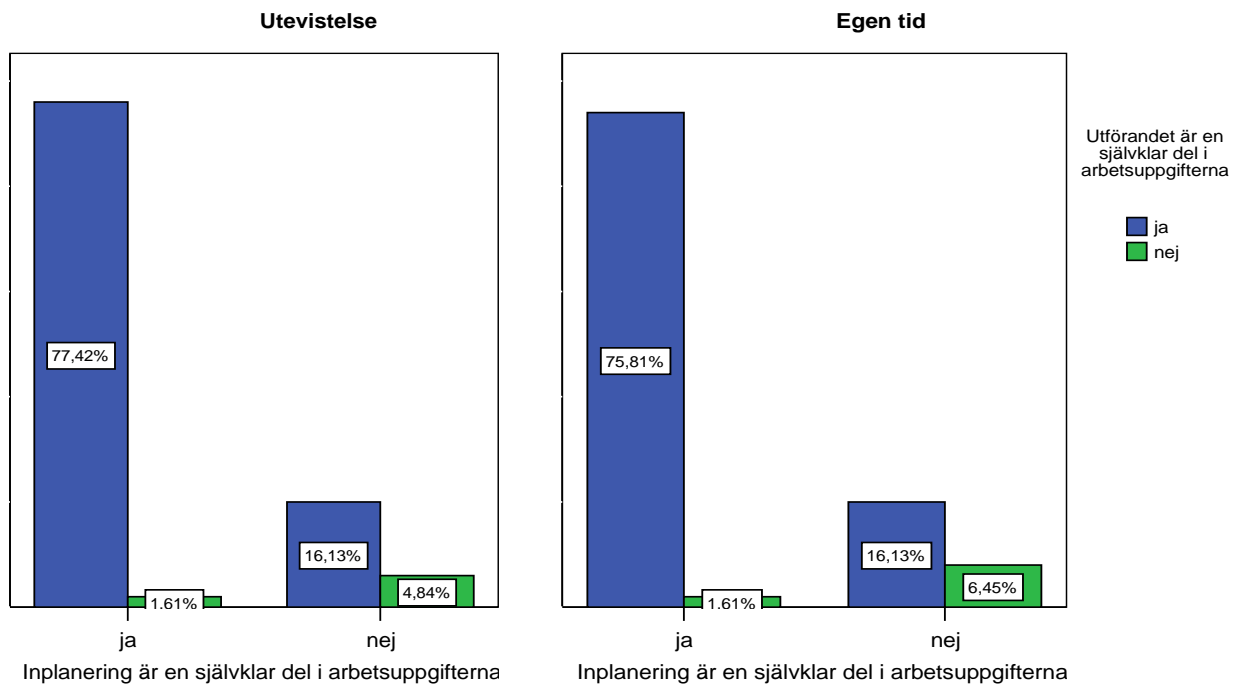

Figur 1.1 Respondenternas svar angående i vilken utsträckning möjlighet till utevistelse ges de boende en gång i veckan fördelat utifrån om de anser det vara en självklar del i deras arbetsuppgifter eller ej.

Figur 1.2 Respondenternas svar angående i vilken utsträckning möjlighet till egen tid ges de boende två gånger i veckan fördelat utifrån om de anser det vara en självklar del i deras arbetsuppgifter eller ej.

Figur 2.1 samt 2.2 visar att respondenterna (n=62) till största del anser att både inplanering och utförande av utevistelse och egen tid är en självklar del av deras arbetsuppgifter medan ett fåtal inte tycker att något av dem är det. Någon enstaka tycker angående så väl egen tid som utevistelse att inplaneringen är självklar men att utförandet inte är det. Flera (16,13 %) anser att inplanering inte är en självklar del av deras arbetsuppgifter men att utförandet är det. Ingen större skillnad kring åsikter om utevistelse jämfört med egen tid ses.

Figur 2.1 I vilken utsträckning respondenterna anser att inplanering respektive utförande av utevistelse är en självklar arbetsuppgift.

Figur 2.2 I vilken utsträckning respondenterna anser att inplanering respektive utförande av egen tid är en självklar arbetsuppgift.

Personalens uppfattning av arbetssättet

Samtliga respondenter tycker att erbjuda utevistelse och nästan samtliga att erbjuda egen tid för de boende är en viktig och meningsfull del i deras arbete (se tabell 5).

Tabell 5 Respondenternas svar angående om det känns meningsfullt och viktigt att erbjuda de boende respektive aktivitet. Svar fördelade i procent på givna svarsalternativ samt antal svarande på följdfråga

	Antal svarande i %			
	Utevistelse		Egen tid	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Erbjuda är en viktig och meningsfull del i arbetet Varför?*	100	0,0	98,4	1,6

* Delas upp i antal svarande för utevistelse/egen tid

Bland kommentarerna som rör varför respondenterna tycker att utevistelse känns meningsfullt och viktigt att erbjuda ges anledningar av tre slag: positiv respons, självklar rättighet och boendes vilja. Flera skriver att eftersom de ser att utevistelse i vardagen ger de boende ökad glädje, ökat välbefinnande och livskvalitet blir det också meningsfullt för dem själv. Bland kommentarer om den positiva respons de ser hos de boende i koppling till utevistelse nämns bland annat glädje när de är ute i naturen, att de boende lever upp och får en känsla av att "klara" sig själv under utevistelse men också efteråt. "De boende får ett annat intryck resten av dagen", skriver en respondent. Ytterligare en aspekt som nämns är att personalen själv får komma ut och få frisk luft. Som svar på varför egen tid känns meningsfullt och viktigt att erbjuda de boende anges att det ger möjlighet för: att bli sedd, att få personbekräftelse, ett ökat välbefinnande, att skapa trygghet och starkare kontakt. Egen tid ses som ett tillfälle då de boende kan prata av sig i lugn och enskild miljö och känna att någon lyssnar och bryr sig om dem. Personalen upplever sig ges möjlighet att visa att de ser individen och inte bara en vårdtagare i gruppen. Genom egen tid känner respondenterna att de lär känna de boende bättre och får en starkare kontakt till dem. Flera nämner att de upplever att egen tid ger de äldre bättre psykisk hälsa, ökat välbefinnande och ett mer meningsfullt liv.

Majoriteten av respondenterna tycker att signeringslistorna som används för utevistelse och egen tid är bra eller mycket bra (se tabell 6), men flera har synpunkter angående dem. Några skriver att det borde vara en självklarhet att de boende får komma ut och även ha möjlighet till egen tid regelbundet och därför borde signeringslistor inte vara nödvändiga. En person tycker

att denna typ av dokumentation är överdriven och ”kan liknas vid dagisverksamhet och inte arbete med vuxna individer”. Förslag ges om att man ska markera med ett kryss i signeringslistorna istället för att skriva sin signatur efter att ha utfört utevistelse eller egen tid för att den tävling som upplevs skapas i personalgruppen ska undvikas. Fler åsikter angående arbetssättet presenteras i tabell 6.

Tabell 6 Respondenternas svar angående uppfattning av arbetssättet fördelade i procent på givna svarsalternativ samt antal svarande på följdfrågor

	Antal svarande i %
Signeringslistor för utevistelse och egen tid är	
Mycket bra	41,3
Bra	44,4
Dåligt	9,5
Mycket dåligt	4,8
Inställningen till arbetssättet i personalgruppen är	
Mycket positiv	31,3
Positiv	64,1
Negativ	4,7
Mycket negativ	0,0
Kommentar n=13	
Inställningen till arbetssättet från närmaste chef är	
Mycket positiv	50,0
Positiv	33,3
Varken eller	16,7
Negativ	0,0
Mycket negativ	0,0
Kommentar n=8	

Kommentarer från de deltagare som tycker att inställningen till arbetssättet i personalgruppen är positiv belyser tre saker: bra samarbete, alla tycker det är viktigt och svårt att hinna. Bland de som svarat att de upplever en mycket positiv inställning i personalgruppen nämns två saker: bra samarbete och medvetenhet om arbetssättets betydelse. Kommentarer från dem som upplever en mycket positiv inställning till arbetssättet från sin närmste chef rör två saker: mån om boende och peppar personal. Att det är viktigt att all personal är engagerad, tar ansvar, har en positiv inställning och ser det som ett gemensamt intresse att göra dessa aktiviteter med de boende belyses. För att förbättra arbetet nämns att alla måste hjälpas åt och sätta de boende

först, framför egna intressen. Genom att lägga extra tid för detta kan det bli bättre. En bättre definition av egen tid önskas, ”vi gör andra saker som inte syns”.

Flera nämner att det behövs mer personal på avdelningarna. Det kan vara svårt att få tiden att räcka till. Förslag kring detta är att det alltid borde sättas in vikarier vid sjuk- och annan frånvaro och att en person skulle anställas som har som arbetsuppgift att vistas ute tillsammans med de boende.

Diskussion

Metoddiskussion

Inklusionskriteriet var att personalen skulle arbeta minst 75 procent. Anledningen till detta kriterium var att de personer som arbetar sällan eller få timmar inte har samma möjlighet att sätta sig in i arbetssättet som de som arbetar i större omfattning. Antalet urvalspersoner begränsades med tanke på tidsramen för studien. Ett obundet slumpmässigt urval gjordes dock för att sannolikheten skulle vara densamma för all personal att väljas ut (Eliasson, 2006).

En person som endast arbetade 50 procent blev tilldelad en enkät. Vi tror detta beror på att det blev fel då enhetsadministratören skulle koppla ihop en siffra från det slumpmässiga urvalet med listan över personalen. Tillvägagångssättet innebär att det inte kan garanteras att just den personal som slumpmässigt valts ut kommer med i studien. Troligen påverkar detta inte resultatet då de som ingår i studien arbetar 75 procent eller mer och därmed uppfyller inklusionskriteriet. Svarsfrekvensen var hög (82,5 %), enligt Trost (2007) får man i många enkätstudier räkna med en svarsfrekvens på mellan 50 och 75 procent. Enligt Bell (2005/2008) finns det fördelar med att personligen dela ut enkäter i stället för att skicka ut dem. Enkäterna överlämnades personligen till enhetsadministratörerna. Detta förfaringssätt kan ha bidragit till den höga svarsfrekvensen i vår studie. En annan anledning kan vara att personalen var angelägna om att delge sina synpunkter.

Från början fanns tanke om att jämföra bakgrundfrågorna med svaren angående arbetssättet. Vi tyckte att det hade varit intressant att jämföra svaren mellan respondenter som hade fått respektive inte hade fått utbildning eller handledning då projektet genomfördes. Intresse fanns

även att jämföra svaren angående arbetssättet med anställningsform samt om personalen var kontaktperson eller ej. Tyvärr blev det i bearbetningen inte relevant att göra detta då svaren på dessa bakgrundsfrågor till stor del var homogena.

Vi väljer att diskutera bortfallet på de frågor där fyra personer eller fler inte svarat. Bell (2005/2008) tar upp vikten av att ej ställa två frågor i en. Detta uppfylldes i alla frågor utom två: ”Vad tycker Du om att utevistelse och egen tid ska planeras in?” samt ”Innebär planeringen av utevistelse och egen tid för de boende att Ditt arbete underlättas?”. De borde ha delats upp i två separata frågor, en för utevistelse och en för egen tid. Respondenten kan ha olika synpunkter om planeringen för utevistelse respektive egen tid. På frågorna om vilken respons personalen får från de boende hade flera personer kryssat i mer än ett alternativ. Möjlighet att kryssa i flera alternativ borde ha funnits då det är självklart att personalen kan få olika respons från olika individer, samt från samma boende vid olika tillfällen. På frågorna om det finns något som underlättar möjligheten att kunna utföra utevistelse respektive egen tid tillsammans med de boende kommenterar en person att frågorna återkommer. Andra andledning till att respondenter inte besvarat frågor kan vara att svarsalternativ saknas, att inget alternativ känns rätt, att det är svårt att välja eller att frågorna varit svåra att förstå.

Vi valde öppna frågor i enkäten för att inte förutbestämma alternativ och därmed riskera att styra svaren i någon speciell riktning. Vi ville istället ge respondenterna möjlighet att beskriva sina åsikter med egna ord. Bell (2005/2008) nämner att det är lättare att analysera frågor ju mer strukturerade de är. Vi tycker dock att det var bra att ha med öppna frågor och svarsalternativ eftersom vi fick värdefull information genom dessa frågor. I enkäten hade flera av frågorna ett alternativ för respondenten att kommentera om de svarat ja på frågan. Kanske hade det varit bra att även ge de som svarat nej möjlighet att kommentera eftersom en del av respondenterna valde att kommentera trots att de kryssat i nej. Vi kan ha gått miste om relevant information då dessa kommentarer inte är medräknade i resultatet.

God validitet och reliabilitet i studien försvåras genom att vi har utformat en egen enkät. Vi hittade dock inget befintligt testat instrument som passade in på syftet med studien. Även om relevant metodlitteratur (Bell, 2005/2008; Trost, 2007) användes vid utformningen av enkäten och det faktum att frågorna reviderats ett flertal gånger, finns delar i enkäten som hade kunnat förbättras. Vi tror dock att genomförandet av en diskussionsgrupp kring en pilotenkät kan ha ökat enkätens validitet och reliabilitet då många bra synpunkter framkom vid detta tillfälle.

Resultatdiskussion

I vårt resultat framkom personalens beskrivning och uppfattning av arbetssättet inplanering och utförande av utevistelse respektive egen tid. Därmed anser vi att syftet med studien besvarats. Viktiga resultat som framkommit är en överlag positiv inställning till arbetssättet samt uppfattningen att personalgruppen och cheferna även de är positiva till detta arbetssätt. Respondenterna upplever även att den respons som de boende ger är positiv.

Hur aktivitet kan bidra till en persons känsla av hälsa och välbefinnande (Arnetz, 1985; Lampinen, Heikkinen, R-L., Kauppinen & Heikkinen, E., 2006; McAuley et al., 2000; Reed, 2005; Yuen, Huang, Burkit & Smith, 2008) beskriver många respondenter sig se hos de boende då utevistelse och egen tid utförs. I anknytning till egen tid ges kommentarer om välbefinnande och att det skapar trygghet, starkare kontakt mellan den boende och personalen samt att det ger en möjlighet för den boende att känna sig sedd, vilket är en viktig faktor för ett gott åldrande (Bendz, 2005). Detta kan vara extra betydelsefullt, eftersom personalen har en viktig roll i att ge en god service till de äldre, då en långvarig relation skapas dem emellan (Chou, Boldy & Lee, 2002b). Införandet av utevistelse och egen tid på de särskilda boendena kan öka möjligheten att möta de boendes unika behov och ge dem meningsfull fysisk, mental och social stimulans. Detta kan bidra till att möjliggöra att åldrandet blir en positiv upplevelse (Wilcock, 2006). Eftersom de flesta äldre har ett stort intresse av att fortsätta utföra de aktiviteter de sysselsatt sig med tidigare (Wilcock, 2006) är egen tid där de äldre själva kan ge förslag på aktiviteter bra. De boendes möjlighet att vara delaktiga i valet av aktiviteter är också en viktig faktor för ett gott åldrande (Bendz, 2005). Aktivitet ger mening åt livet (Kielhofner, 2008; Townsend, 2002). Det nya arbetssättet och det tillägg av aktivitet som det medför till de boendes vardag tror vi kan vara en betydelsefull del i att stärka känslan av mening hos de boende.

Att personalen upplever sig få en positiv eller mycket positiv respons från de boende vid och efter utevistelse kan eventuellt kopplas till att de tycker att det är viktigt att ge de äldre möjlighet till utevistelse samt att alla anser det vara en viktig och meningsfull del av deras arbete. Det kan också kopplas till litteratur som belyser upplevelsen av att göra en bra insats som en betydande faktor för arbetstillfredsställelse (Rubenowitz, 2004). Det kan även vara av stor betydelse för personalens positiva upplevelse av arbetssättet att de i hög utsträckning upplever positiv inställning till det hos sin närmsta chef. Chefen spelar en stor roll i att skapa en positiv arbetsmiljö (Chou, Boldy och Lee 2002b).

Resultatet av studien visar att inplanering inte helt har blivit en självklar arbetsuppgift för personalen på boendena (se figur 2.1 och 2.2). Det verkar gälla i samma utsträckning för både utevistelse och egen tid. Det kanske kan bero på att själva utförandet av aktiviteterna ses som viktigare än att planera dem. Eftersom respondenterna uppger att de har ont om tid och brist på personal kanske planering är en arbetsuppgift som lätt prioriteras bort. Flera anser i stället att möjligheten att kunna utföra utevistelse och egen tid spontant är betydelsefull. Både respondenter och projektgruppen (Bodin, Carlquist & Sörvik, 2008a) nämner att andra arbetsuppgifter på boendet på grund av tidsbrist ofta prioriteras framför egen tid och utevistelse. Kan det kanske vara så att dessa ses som mer grundläggande och att egen tid och utevistelse får ske när det finns tid över? Det skulle kunna bero på invanda mönster och att det tar tid för de nya arbetsuppgifterna att bli inarbetade. Dock framgår även av resultatet att planeringen ses som positiv. Att planering tillsammans gör att man arbetar som ett team och att dålig stämning undviks på arbetsplatsen kan kopplas till tidigare studier som säger att gott arbetsklimat i arbetsgruppen är det som ger högst tillfredsställelse (Chou, Boldy och Lee 2002b).

Regelbundenhet framhålls av projektgruppen då det är viktigt för att utevistelse ska upplevas som en del av vardagen. Resultatet i vår studie ger en antydning om att så inte är fallet för alla boende, som inte alltid ges möjlighet att komma ut en gång i veckan. Kanske kan det vara en anledning till att boende tackar nej när de erbjuds att komma ut. Om det var länge sedan de boende var ute tappar de kanske behovet av och lusten till det och istället ser det som jobbigt och kanske till och med skrämmande.

Det är en intressant jämförelse att nästan all personal tycker att utföra utevistelse och egen tid är en självklar del i deras arbetsuppgifter samtidigt som målet att alla boende ska få komma ut minst en gång i veckan anges bli uppfyllt i mindre än hälften av fallen (se figur 1.1 och 1.2). Eftersom det ses som en självklar del i arbetet kan man kanske dra slutsatsen att alla känner till att utevistelse och egen tid ska utföras. Resultatet visar samtidigt på att det inte utförs i den utsträckning det kan förväntas. Eftersom det i resultatet framgår att alla anser det vara viktigt att de boende får komma ut och ges möjlighet till egen tid är anledningen inte att personalen inte tycker det är betydelsefullt att utföra aktiviteterna. Ansvar för att målet uppnås varje vecka ligger på gruppen och inte på en enskild individ. Det kan öka risken för att det inte blir gjort, eftersom man kan förvänta sig att någon annan tar tag i det.

Trots att majoriteten av respondenterna tycker att signeringslistorna för utevistelse och egen tid är bra eller mycket bra finns det en del som inte är lika positiva. Deras kommentarer ger en antydning om att de innebär onödigt administrativt arbete. Vi tror att signeringslistorna kan göra att utevistelse och egen tid i större utsträckning verkställs genom att medföra att personalen känner en press på sig att utföra det som planerats. Detta kan vidare kopplas till en respondents förslag om att markera med ett kryss i signeringslistorna istället för sin signatur för att undvika den tävling som denne upplever skapas i personalgruppen.

Under projektet fick personalen handledning och utbildning inför införandet av de nya arbetsuppgifterna kring utevistelse och egen tid. Tidigare litteratur belyser vikten av kompetensutveckling för att personal ska uppdateras och berikas kunskapsmässigt men också för att de efteråt kan få nya arbetsuppgifter (Rubenowitz, 2004). Genom tillägg av nya arbetsuppgifter kan personalens arbetsdag bli mer varierad. Det kan ses som en tilläggsinst i arbetet att göra det bättre för de boende, vilket stöds av både respondenter och tidigare litteratur. Mer varierande arbetsuppgifter ger ofta ökad möjlighet till att växla mellan fysiska och psykiska aktiviteter samt mellan arbetsbelastning och återhämtning. Dessa faktorer kan bidra till ökad trivsel och ökad produktivitet (Rubenowitz, 2004). Utevistelse och egen tid ger i hög utsträckning möjlighet till ett mer varierat arbete. Respondenter nämner att utevistelsen innebär att även de själv får komma ut och få frisk luft.

I brukarundersökningen som projektet: "Utevistelsens betydelse för hälsan" uppkom ur framkom att de äldre hade önskemål om att komma ut minst en gång i veckan, att bli erbjudna en mer stimulerande vardag samt att få möjlighet att planera egna aktiviteter tillsammans med personalen på boendena. Resultatet visar att målet är uppnått till viss del. När utevistelse och egen tid genomförs ser personalen positiva effekter på de boende. Utöver att en förändring skett för dem har även en förändring skett för personalen då de nya arbetsuppgifterna tillkommit. Studien visar att många upplever stora problem med tids- och personalbrist, vilket är förståeligt om fler arbetsuppgifter ska hinnas med på samma tid och med samma personalmängd. Detta problem har troligen inte enbart med arbetssättet att göra utan även med organisationen i stort. Respondenternas kommentarer ger en antydning om att det är ett problem som kan kopplas till hela arbetssituationen och inte enbart till de nya arbetsuppgifterna. Däremot uttrycks att en djupare kontakt med de boende skapas då aktiviteterna utförs och att dessa arbetsuppgifter upplevs meningsfulla att genomföra. Det nya arbetssättet ger personalen en större variation i arbetet och en mer omväxlande arbetsdag med

möjlighet att komma ut och göra olika aktiviteter. Vi tror att dessa konsekvenser av de nya arbetsuppgifterna kan höja personalens tillfredsställelse med sin arbetssituation. Detta är dessutom något som respondenterna ger uttryck för i sina svar.

Vi hoppas att resultatet av denna studie kan ge användbar information till projektgruppen för projektet "Utevistelsens betydelse för hälsan" i deras fortsatta arbete. Genom att ta tillvara på personalens synpunkter och förslag skulle arbetet med att ge de boende möjlighet till utevistelse och egen tid kunna förbättras och utföras i större utsträckning. Vi anser att projekt som detta visar arbetsterapeuters unika kunskap kring aktivitetens betydelse för individen, vilken vi tycker bör användas i större utsträckning. Fler liknande projekt skulle kunna göras i andra kommuner och inom andra områden. Det hade i framtiden också varit intressant med studier om vilken roll arbetsterapeuter kan ha i att driva olika projekt, både för att möjliggöra ett gott åldrande men även i andra sammanhang.

Referenser

Arbetsförmedlingen. (u.å.). Hämtad 11 november, 2009, från <http://www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?c=107>

Arnetz, B.B. (1985). Gerontic Occupational Therapy – Psychological and Social Predictors of Participation and Therapeutic Benefits. *The American Journal of Occupational Therapy*, 39 (7), 460-465.

Arnetz, B.B. (1999). Staff perception of the impact of health care transformation on quality of care. *International Journal for Quality in Health Care*, 11(4), 345-351.

Bell, J. (2008). *Introduktion till forskningsmetodik* (4:e rev.uppl.). (B. Nilsson övers.). Lund: Studentlitteratur (Originalarbete publicerat 2005).

Bendz, M. (2005). *Att åldras väl - en kunskapsöversikt av hälsofrämjande och förebyggande arbete inom dagens vård och omsorg* (ÄO FoU-rapport, nr 1). Jönköping: Luppen kunskapscentrum.

Bengtsson, A. (2003). *Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade: kunskapssammanställning*. (2003:60) Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Bodin, M., Carlquist, C. & Sörvik A. (2008a). Regelbunden utevistelse och social samvaro kan förbättra de äldres välbefinnande. *Fokus på utveckling inom vård och omsorg för äldre*, nr 1, 1-4.

Bodin, M., Carlquist, C. & Sörvik A. (2008b). *Utevistelse och aktiviteters betydelse för hälsan*. (Lunds kommun, Vård- och omsorgsförvaltningen, Annelise Håkansson, Fäladstorget 26, 220 10 Lund, tel. 046-35 83 42).

Bodin, M., Carlquist, C. & Sörvik A. (2008c). Utomhusaktiviteter gör vardagen mer värdefull. *Tidskriften Arbetsterapeuten*, nr 3, 18-19.

Chou, S-C., Boldy, D.P. & Lee, A.H. (2002a). Measuring job satisfaction in residential aged care. *International Journal for Quality in Health Care*, 14(1), 49-54.

Chou, S-C., Boldy, D.P. & Lee, A.H. (2002b). Staff satisfaction and its components in residential aged care. *International Journal for Quality in Health Care*, 14(3), 207-217

DePoy, E., & Gitlin, L.N. (1999). *Forskning – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Eliasson, A. (2006). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.

Ericsson, I. (2006). *Egen tid – välbefinnande för personer med demens och arbetstillfredsställelse hos personal*. Jönköping: Högskolan i Jönköping, Institutet för gerontologi.

Kielhofner, G. (2008). *Model of Human Occupation: theory and application* (4th ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Lampinen, P., Heikkinen, R-L., Kauppinen, M., & Heikkinen, E. (2006). Activity as a predictor of mental well-being among older adults. *Ageing & Mental Health*, 10(5), 454-466.

Ledningsgruppen (2007). Social dokumentation: Gemensamma riktlinjer inom Vård- och omsorgsförvaltningen i Lunds kommun (Lunds kommun, Vård- och omsorgsförvaltningen, Annelise Håkansson, Fäladstorget 26, 220 10 Lund, tel. 046-35 83 42).

Lunds kommun. (u.å.). Hämtad 27 oktober, 2009, från http://www.lund.se/templates/Page____35144.aspx

McAuley, E., Blissmer, B., Marquez, D.X., Jerome, G.J., Kramer, A.F., & Katula, J. (2000). Social relations, physical activity, and well-being in older adults. *Preventive Medicine*, 31, 608-617.

Reed, K.L. (2005). An Annotated History of the Concepts Used in Occupational Therapy. In C. Christiansen & C. Baum (Eds.). *Occupational Therapy: Performance, Participation and Well-Being* (3rd ed.) (pp.567-619). Thorofare, NJ: Slack Incorporated.

Rubenowitz, S. (2004). *Organisationspsykologi och ledarskap* (3:e rev. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Socialstyrelsen. (2005). *Folkhälsorapport 2005*. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri.

Statens Offentliga Utredningar [SOU], 2008:113. *Bo bra hela livet. Slutbetänkande av Äldreboendedelegationen*. Stockholm: Fritze.

Townsend, E (Ed.). (2002). *Enabling Occupation: An Occupational Therapy Perspective* (2nd ed.). Ottawa: Canadian Association of Occupational Therapists.

Trost, J med Hultåker, O. (2007). *Enkätboken* (3:e rev. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Wilcock, A. (2006). *An occupational Perspective of Health* (2nd ed.). Thorofare, NJ: Slack.

Yuen, H.K., Huang, P., Burkit, J.K., & Smith, T.G. (2008). Impact of Participating in Volunteer Activities for residents Living in Long- Term-care Facilities. *American Journal of Occupational Therapy*, 62, 71-76.

Utevistelse och egen tid

När Du fyller i frågorna i formuläret gör Du ett kryss i den ruta Du anser passar bäst in som svar på frågan. Vid svar på frågor som har öppna svarsalternativ skriver Du Ditt svar på de streckade linjerna.

Följande fem frågor rör bakgrundsinformation kring Din anställning.

1. Hur länge har Du arbetat på kommunalt särskilt boende i Lunds kommun?

.....

2. Vilken anställningsform har du?

Tillsvidareanställning

Visstidsanställning

Timanställning

3. Min anställningsgrad är %

4. Fick Du handledning/utbildning av projektgruppen då projektet *Utevistelsens betydelse för hälsan* pågick?

Ja

Nej

5. Är Du kontaktperson till någon av de äldre på Din avdelning?

Ja

Nej

Följande frågor rör rubriken sociala aktiviteter som finns i genomförandeplanen i den sociala dokumentationen.

Sociala aktiviteter

Här skriver du i samråd med den enskilde ner familj, vänner och andra viktiga kontakter, föreningsliv med mera. Här skriver du också ner intressen/hobbies och de aktiviteter brukaren önskar delta i och som ger stimulans i tillvaron.

- Utevistelse innebär att få komma utanför bostaden och att gående, i rullstol eller stillasittande få upplevelser av ljus, ljud, vind och dofter under årets alla tider. Ska erbjudas minst en gång i veckan.
- Egen tid innebär att få vara i centrum och bli sedd som den person man är och har varit. Ska erbjudas minst två gånger i veckan.

1. Finns det för de boende på Din avdelning möjlighet att **komma ut** minst en gång i veckan?

Ja, alltid

Ja, oftast

Ibland

Nej, sällan

Nej, aldrig

2. Finns det för de boende på Din avdelning möjlighet till **egen tid** två gånger i veckan?

Ja, alltid

Ja, oftast

Ibland

Nej, sällan

Nej, aldrig

3. Vad tycker Du om att de boende ska ges möjlighet att **komma ut** minst en gång per vecka?

Mycket viktigt

Viktigt

Inte särskilt viktigt

Inte alls viktigt

4. Vad tycker Du om att de boende ska ges möjlighet till **egen tid** minst två gånger i veckan?

Mycket viktigt

Viktigt

Inte särskilt viktigt

Inte alls viktigt

5. Vad tycker Du om att utevistelse och egen tid ska **planeras** in?

Mycket bra

Bra

Dåligt

Mycket dåligt

6. Innebär **planeringen** av utevistelse och egen tid för de boende att Ditt arbete underlättas?

Ja

Nej

Om Ja, på vilket sätt?

7. Upplever Du några svårigheter med att kunna **planera** in **utevistelse**?

Ja

Nej

Om Ja, vilken typ av svårigheter?

8. Upplever Du några svårigheter med att kunna **planera** in **egen tid**?

Ja

Nej

Om Ja, vilken typ av svårigheter?

9. Upplever Du att **inplanering** av **utevistelse** är en självklar del i Dina arbetsuppgifter?

Ja

Nej

10. Upplever Du att **inplanering** av **egen tid** är en självklar del i Dina arbetsuppgifter?

Ja

Nej

11. Upplever Du att **utförande** av **utevistelse** är en självklar del i Dina arbetsuppgifter?

Ja

Nej

12. Upplever Du att **utförande** av **egen tid** är en självklar del i Dina arbetsuppgifter?

Ja

Nej

13. Hur upplever Du inställningen till arbetssättet i personalgruppen?

Mycket positiv

Positiv

Negativ

Mycket negativ

Kommentar

14. Hur upplever Du inställningen till arbetssättet från Din närmaste chef?

Mycket positiv

Positiv

Varken eller

Negativ

Mycket negativ

Kommentar

15. Tycker Du att erbjuda **utevistelse** för de boende är en viktig och meningsfull del i Ditt arbete?

Ja

Nej

Varför?

16. Tycker Du att erbjuda **egen tid** för de boende är en viktig och meningsfull del i Ditt arbete?

Ja

Nej

Varför?

17. Vilken respons får Du från de boende då Du utför **utevistelse**?

Mycket positiv

Positiv

Negativ

Mycket negativ

18. Vilken respons får Du från de boende då Du utför **egen tid**?

Mycket positiv

Positiv

Negativ

Mycket negativ

19. Används dokumentationen om de boendes intressen/hobbies vid **planering** av aktiviteter för **egen tid**?

Ja

Nej

Vet ej

20. Är de boende delaktiga i att välja vilka aktiviteter som ska **utföras** vid **egen tid**?

Ja

Nej

Vet ej

Om Ja, på vilket sätt?

21. Finns det någonting som hindrar Dig från att kunna utföra **utevistelse**?

Ja

Nej

Om Ja, vilken typ av hinder?

22. Finns det någonting som hindrar Dig från att kunna utföra **egen tid**?

Ja

Nej

Om Ja, vilken typ av hinder?

23. Vad tycker Du om att använda signeringslistor för **utevistelse** och **egen tid**?

Mycket bra

Bra

Dåligt

Mycket dåligt

24. Finns det något som underlättar möjligheten att kunna **utföra utevistelse** tillsammans med de boende?

Ja

Nej

Om Ja, vad?

25. Finns det något som underlättar möjligheten att kunna **utföra egen tid** tillsammans med de boende?

Ja

Nej

Om Ja, vad?

26. Har Du något förslag på hur arbetssättet (inplanering samt utförande av utevistelse och egen tid) skulle kunna förbättras?

27. Har Du någon övrig synpunkt kring arbetssättet (inplanering samt utförande av utevistelse och egen tid)?

Vi uppskattar att Du har tagit Dig tid att svara på våra frågor, tack för Din medverkan!

Ann-Sofie och Alexandra

2010-01-14

Bilaga 1

LUNDS UNIVERSITET

Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

Information till undersökningsperson

Aktivitet på schema för äldre på särskilt boende - Personalens upplevelse av arbetssättet

Du tillfrågas om deltagande i ovanstående studie. Syftet med studien är att undersöka hur Du som personal upplever det att arbeta med inplanering respektive utförande av utevistelse och egen tid för de äldre på Din arbetsplats.

En vardag med regelbunden utomhusvistelse och meningsfulla aktiviteter är av stor betydelse för äldre. I Lunds kommun har det sedan år 2007 pågått ett projekt: Utevistelsens betydelse för hälsan, med fokus på utevistelse och aktivering på äldreboenden. Arbetssättet; inplanering och utförande av utevistelse och egen tid, ska nu vara implementerat i verksamheten och ingå i den sociala dokumentation som införts i kommunen.

Den metod som kommer att användas för genomförandet av studien är ett frågeformulär i form av en enkät. Fyra boenden deltar i studien och på dessa har 5 personer på varje avdelning valts ut genom ett slumpmässigt urval. Du är en av dem.

Om Du accepterar att delta i vår studie ber vi att Du besvarar frågorna i bifogat frågeformulär så fullständigt som möjligt, lägger i det portofria svarskuvertet och lämnar tillbaka till enhetsadministratören eller lägger på närmaste brevlåda inom en vecka.

Ditt deltagande är helt frivilligt. Frågeformuläret är anonymt och det går därför inte att identifiera detta till någon enskild person. En påminnelse kommer att ges till samtliga tillfrågade en tid efter att enkäten delats ut.

Frågeformulären kommer att förvaras så att inte någon obehörig får tillgång till Dina svar samt förstöras efter studiens slut. Resultatet av vår studie kommer att redovisas så att Du inte kan identifieras. Om Du önskar kommer möjlighet finnas att ta del av det slutgiltiga resultatet.

Denna studie ingår som ett examensarbete i Arbetsterapeutprogrammet, om Du vill veta mer om vår studie så ring eller skriv gärna till oss eller till vår handledare.

Med vänlig hälsning

Ann-Sofie och Alexandra

Ann-Sofie Ericsson
Magistratsvägen 55 L,
Lgh 113 226 44 Lund
0739-780970
ann-sofie.ericsson.679@
student.lu.se

Alexandra Persson
Ringarevägen 10
241 36 Eslöv
0702-445586
alexandra.persson.014@
student.lu.se

Elisabeth Persson
Universitetsadjunkt
Lunds universitet
Avd. för arbetsterapi och
gerontologi
Box 157, 221 00 Lund
046-222 19 67
Elisabeth.Persson@med.lu.se

